

ו י ק ר א

היינו שהקרבנות הקרבן תלוי ברצונו של אדם; — מוכח שהמדובר כאן (בהענין) הוא בקרבנות נדבה. שהבאתם תלוי ברצונו של האדם, ולא בקרבנות שיש עליו חובה להביאם.

אמנם לפי צלח"ב: מאחר שהיחובה היא מהתיבות "כי יקריב", למה מעתיק רש"י גם את התיבות "אדם . . מכס"?

אח"כ מעתיק רש"י מן הכתוב תיבת "אדם" בפ"ע, ומפרש: "למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל הי' שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל".

והנה אין לומר שבהשאלה "למה נאמר" כוונת רש"י שתיבת "אדם" היא מיותרת — כי הרי מצינו בכ"מ שהכתוב מקדים "אדם" או "איש",

פשוט של "אם" (עיי"ש בהערות 3, 4). וגם בנו"ד פ' הפשוט הוא "אם (ספק) יקריב" [וראה בדק טוב: כי משמע ספק לכן פ' בקרבנות נדבה].

(4) וראה פרש"י ביצה (כ, א): ובשל נדבה דבר הכתוב דכתיב אדם כי יקריב מכס משמע לכשירצה יקריב. וראה תו"כ עה"פ: אדם כי יקריב יכול גזירה ת"ל כי יקריב אינה אלא רשות.

(5) משא"כ לפי פ' הלבוש דלעיל הערה 3.

(6) כ"ה ברוב הדפוסים, וכן הובא ב' מפרשים. אבל בדפוס שני וברש"י כתי: "אדם כי יקריב — כשיקריב כו" (בלי תיבת "מכס").

(7) תשא ל, לג. לת. תזריע יג, ב. חוקת יס, יד. ועוד.

א. עה"פ: "אדם כי יקריב מכס קרבן לה' גו'", מפרש רש"י לאחר ששמעתיק את התיבות "אדם כי יקריב מכס": "כשיקריב, בקרבנות נדבה דבר הענין", ולכאורה ר"ל דמל' הכתוב "כי יקריב" — שפירושו אס יקריב:

(1) פרשתנו א, ב.

(2) ומדייק לכתוב "דובר הענין" ולא "דובר הכתוב" כלשון הרגיל, כי לא רק כתוב זה בלבד איירי בקרבנות נדבה, כ"א כל הענין.

(3) ברא"ם הקשה, דמנ"ל ד"כי יקריב" פירושו "אם יקריב", אולי פירושו "כאשר יקריב" שאז אין מוכרח שאיירי בקרבנות נדבה. ומה שתיירץ הרא"ם, וכן מה שתיירץ הגוי"א — כבר הקשה ע"ז בלבוש האורה. ומה שתיירץ הלבוש שהרא"י היא ממ"ש "מכס" שפירושו "מרצונכם" [ועפ"ז גם בטלה הקושיא ולהלן — למה מעתיק רש"י תיבת "מכס"] ג"כ דוחק לומר בפשט"מ, שהרי פשוט פ' הכתוב הוא ש"מכס" נמשך לתיבת "אדם", וכאלו כתוב "אדם מכס כי יקריב", ולא ש"מכס" פירושו מכס (מתוכו — רצונו) דהאדם*. ולמה לרש"י להוציא הכתוב מפשוטו, וראה לקמן הערה 12 (וראה צוה לדרך שהקשה ג"כ על חלבוש — אבל ע"פ דרך ההלכה).

וי"ל ע"פ משנ"ת (בלקו"ש חיד עי' 78) שממ"ש רש"י (וירא ית, טו) "כי משמש בד' לשונות אי דילמא אלא דהא — מהסדר משמע (אף שאינו מוכרח כיון שמקדים שיש ד' לשונות) דפי' הכי פשוט של "כי" הוא "אוי" (אם), היינו שספק הוא אם יבוא הדבר, שזהו פירושו הכי

(*) ולהעיר מראב"ע שפ' תיבת מכס בבי' האופנים. (ופ' הראשון (והעיקרי) הוא כה' פ' שבפנים).

אבל צלה"ב הקס"ד דצ"ל דוקא
 "איש" ולא "אדם" — והרי שניהם
 רגילים בקרא יי?

גם צלה"ב למה פרש"י תחלה את
 התיבות "אדם כי יקריב" ואח"כ תיבת
 "אדם" יי — הלא הסדר בכתוב הוא
 "אדם (ואח"כ — צירופו להמשך) כי
 יקריב מכס" יי?

היא "אדם למה נאמר", ולפירושו הול"ל
 (עכ"פ) "למה נאמר אדם כי יקריב מכס".
 (ב) גם לפי התירוץ, שברש"י: מה אדם כו'
 קאי "אדם" על "מכס", אלא שרמז הכתוב
 בזה לאדה"ר, אבל אין רש"י מוציא את
 הכתוב מפירושו הפשוט.

(13) כמצוין בקונטרס ציא ערך אדם וערך
 איש. וראה גו"א (שמות כא, טו): דמאי
 שגא איש מאדם.

(14) ואף שגם בדבור הקודם מעתיק
 רש"י תיבת "אדם" — הרי אינו מפרשו
 (אף שמוכרח לומר שזה נוגע לפירושו
 שם, מ"מ מובן שזה רק מוסיף הבנה בפי'
 "כי יקריב". אבל לא שמפרש תיבה זו).

(15) כמו שהקשו המפרשים (וראה לעיל
 הערה 10).

בגו"א תירץ (וכ"ה בדבק טוב) פרש"י
 מביא רא"י לדבריו הראשונים שבקרבן נזבה
 איירי — ולכא"ו למה נאמר "אדם" (ולא
 "איש"), ומוכרח לומר שכונת הכתוב לומר
 שלא תקריבו מן הגזל, וא"כ מובן שאיירי
 בקרבן נזבה, דאי בחובה, פשיטא שאין
 להקריב (היינו לפרוע חובו) מן הגזל שאינו
 שלו. וגם: מכיון שמקישו לאדה"ר מוכח
 שאיירי בקרבן נזבה, שהרי אדה"ר לא נצ'
 טוהה להקריב קרבן.

אבל [נוסף לזה שלפי פירושו אין זה
 הכרח מספיק דמייירי בנזבה כי בפשטימ
 גם בנזבה פשוט שאין לנזב דבר שאינו
 שלו, וא"כ גם על זה איצ"ע תיבת אדם,
 הרי] לפי הסברתו קשה עוד יותר: הו"ל
 להתחיל פירושו בביאור תיבת "אדם", ואח"כ
 לפרש שבקרבנות נזבה דבר העניין, כי

ועכצ"ל שכן דרך המקראות י. ואף שיש
 לחק' ולומר דשאני נדו"ד שבהכתוב
 נאמר ג"כ (לאח"ז) "מכס" ואחד מהם
 מיותר — אבל עפ"ז היתה צ"ל ה'
 קושיא (לא "אדם למה נאמר" מאחר
 שזהו אורחא דקרא, כ"א) "מכס למה
 נאמר" י. כי רק כאשר מגיעים לתיבת
 "מכס" מתעוררת התמי' "מכס למה
 נאמר" לאחר ששכבר נאמר "אדם" —
 ומל' רש"י "אדם למה נאמר" מוכח
 שהקושיא היא על תיבת "אדם" יי.

ולכן צל"פ לכא"ו כפי' המפרשים יי
 שכוונתו של רש"י להקשות למה נאמר
 "אדם" ולא "איש". וע"ז מתרץ שנקט
 ה' אדם ללמדנו: ש"מה אדם הראשון
 וכו" יי.

(8) וצ"ע בדבק טוב (בפי' הב') וב'
 באר מים חיים (על פרש"י) שכתבו שהפי'
 ברש"י הוא שלא לכתוב "אדם" כלל, מ'
 טעם דפשיטא שהמצות לאדם נאמרו ולא
 לבהמה (ודוחק גדול לומר שקושיא זו
 מתעוררת רק לפי שכתוב אח"כ "מכס",
 כדלקמן).

(9) ראה אוה"ח עה"פ: למה הוצרך לומר
 מכס. וראה גם ספורנו. ועוד.

(10) ועפ"ז מובן שאין לומר כמ"ש בדב'
 רי דוד להטי"ו (הובא גם בש"ח) שקושיית
 רש"י "אדם למה נאמר" הוא מפני הכפל
 ד"אדם" ו"מכס", דהי' סגי לומר "אדם כי
 יקריב" לחוד, או "כי יקריב מכס" לחוד
 [ומתרץ עפ"ז הקושיא דלקמן — למה פרש"י
 זה אחר הפי' על התיבות "כי יקריב" —
 כי קושיא זו היא מפני הכפל ד"מכס"
 הכתוב לאחר "כי יקריב"] —

כי מלשון רש"י "אדם למה נאמר" לא
 משמע כן, כבפנים.

(11) רא"ם, גו"א ודבק טוב (בפי' הא').
 (12) במשכיל לדוד כתב: דהול"ל אדם
 מכס כי יקריב. ולכן תירץ דאדם לא קאי
 על מכס. אבל אי"מ: (א) הרי קושיית רש"י

שגם עכו"ם מותרים להביאם כדאי בחולין יי, הרי מתעוררת הקושיא למה נאמר "אדם" דממעט לכא' את ה- עכו"ם? (והי' מתאים יותר תואר "איש" שאינו שולל עכו"ם).

אבל לשיטת רש"י בפי' על התורה אאפ"ל כן, כי יי: (א) מנ"ל בפשט"מ שרק בני" קרויין "אדם"? ואדרבה: מצינו כמ"פ בכתוב יי (גם לפני פ' ויקרא) "אדם" וכולל גם עכו"ם; וב- פרט שעה"פ יי: "אדם כי ימות באהל וגו' ", שעליו דרשו רז"ל "אתם קרויין

והנה יש מפרשים יי שקושיא חדא מתורצת בחברתה: קודם שמכריחין שהכתוב איירי בקרבנות נדבה, הי' אפ"ל שמיידי כאן בקרבנות חובה ואשר ע"כ נאמר "אדם" ולא "איש" בכדי למעט עכו"ם, וכמרו"ל יי: "אדם אתם — אתם קרויים אדם ולא או"ה קרויין אדם"; אבל לאחר שדייקינן מ"כ יקריב" שהמדובר בקרבנות נדבה

הפי' דמה אדם כו' מכרית דבקרבנות נדבה דבר כו'.

במשכיל לדוד (וראה גם רא"ם וחוקוני כאן. ועוד) כתב שרש"י מתרץ ולא תקשה למה לא פי' כדורשת התור"כ (עה"פ. ירושלמי שקלים פ"א ה"ד) "אדם לרבות את הגרים", לכן הקדים שב-קרבנות נדבה דבר העניין שגם עכו"ם נוזרים נדרים ונדבות (אבל ראה לקמן הערה 23. וראה לקמן סוף סעי' ב), וא"כ פשוט שאי"צ לרבות גרים. ולכן מוכרח לומר ש"אדם" בא למעט גזול (וראה תו"ת עה"פ).

אבל אאפ"ל כן, כי לפרש"י בלא"כ פשוט שגרים מקריבים — ממש"נ (בא יב, מט) "תורה אחת יהי לאזרח ולגר גוי" ופרש"י: "להשוות גר לאזרח אף לשאר מצות שבתורה".

בפי' המהרי"ק עה"ת וברע"ב כתבו ש' לכן הקדים רש"י לפרש כ"י יקריב, כי אם הי' מדבר בקרבן חובה הבא על החטא, הי' אפ"ל שלכן נקט לשון "אדם" המורה על פחיתות (וראה מלבי"ם עה"פ. ועוד) *, אבל לאחר ש-בקרבנות נדבה דבר העניין מוכרח לפרש "אדם" באופן אחר — אבל פשוט שאין זה ע"ד הפשט.

16 דברי דוד בשם מהר"ן (הובא גם בשי"ת).

17 יבמות סא, רע"א. וראה זחי"ב פו, א.

(18) יג, ב.

19 אבל מה שהקשה הר"ד עצמו [ד"ר א"כ בפרשת תזריע (יג, ב) דכתבי אדם כי יהי בעור בשרו מאי קאמרת ב' למה לא נאמר איש"] אי"מ כלל — דהרי דין נגעים הוא רק בבניי לא בעכו"ם, ולכן כתוב "אדם", משא"כ קרבנות נדבה דשייך גם בעכו"ם.

20 ראה בקו'. ומצינו כן גם כשכתוב "אדם" (סחם). ולא רק כשכתוב "האדם" בה"א (ראה תוס' יבמות שם ד"ה ואין דקאי על כללות מין האדם. וראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו) או כשהאות שלפני משמ' שת במקום ה"א הידיעה (כשמנוקדת בקמץ וכיו"ב *) — וגם לא רק כשכתוב בניגוד לבהמה (שאו ישנם הסוברים (ראה יבמות שם וברש"י. כריתות ו, ב וברש"י) שקאי על כללות מין האדם — וכמ"ש (בראשית ב, ה) "ואדם אין לעבוד את האדמה").

21 חוקת יט, יד. ובפרט דשם לפניו עה"פ (יג) "כל הנוגע במת בנפש האדם וגו' " דורשו רש"י "להוציא נפש בהמה", וכאן אינו כותב "למעוטי עכו"ם".

(*) ועפ"י מתורצת קושיית גליון הש"ס שם מירמ' (לב, כ "ובישראל ובאדם") — כי שם כתוב בקמץ תחת הבי"ת. שהכחי נה היא כמו "בהאדם" — מין האדם.

(*) אבל ראה זחי"ג מח, א. לקו"ת שה"ש כה, א ש"אדם" הוא שם המעלה. וראה לקמן הערה 17. וראה תו"ת כאן.

שמביאין קרבן נדבה²².

(ג) עפהנל — אין הקושיא „למה נאמר אדם” — כ”א „אין נאמר אדם” (דממעט עכו”ם — היפך הדין).

גם צלה”ב: (א) מאחר שתיבת „מכם” מיותרת לכו”ע, כנ”ל, הו”ל לרש”י ליישב זה בפירושו?

(ב) מקור תירוצו של רש”י הוא במד”ר²³ ובתנחומא²⁴ — אלא שיש שינויים מזל”ז, ומהם: בתנחומא ה’ „שלא ה’ גזול מאחרים שהוא ה’ יחידי בעולם”, ובמד”ר — „שהי’ הכל ברשותו ולא הקריב מן הגזילות ומן החמסים”, ומלשונו של רש”י „שהכל ה’ שלו” משמע שהוא מתכוון לדברי המד”ר „שהי’ הכל ברשותו”²⁵ — וצלה”ב הנפק”מ דהלשונות וטעמו דרש”י שבחר בהמד”ר.

„איש איש” עדיין אין מוכרח שבא לרבות (את העכו”ם²⁶) — ובכ”מ נאמר „איש איש” ואין רש”י מפרש הכפל, אלא מזה שמודיע הכתוב אח”כ שכן נכר אסור להקריב בעל מום, מובן (— לחפרע) שמ”ש לפניו „איש איש” ה”ז מרבה עכו”ם. ובמילא בנוד”ד גם אם ה’ כתוב „איש” (ואפילו איש איש) לא ה’ מרבה עכו”ם (אף שבדוחק י”ל שבכלל „איש” פי’ גדול (— גבור, רש”י בשלח טו, ג) ואין נפק”מ מבניי או עכו”ם, אלא דשם אין לפרש כן, כי הכתוב מוסיף „מבית ישראל”. ולהעיר מאוה”ח שבהערה 29 בנוגע לפסוק דילן).

(24) ראה לקמן הערה 30.

(25) ויק”ר פ”ב, ז.

(26) פ’ צו פיסקא א.

(27) להעיר מפרש”י פסחים ו, ב: „דלא ברשותו הוא — אינו שלו”. וי”ל התילוק

(**) אבל ראה בתיב”ע שם, ובכ”מ.

אדם וכו’”, לא הביא רש”י דרשה זו — ומוכח שלדעת רש”י בלימוד פשט”מ אין במשמעותו של „אדם” למעט את העכו”ם.

(ב) מהיכא ידעינן — בפשטות הכתובים דפרשתנו [ובפרט את”ל ש” „אדם” בא למעוטי עכו”ם] שעכו”ם מביא קרבנות נדבה? — ואדרבא — דין זה נלמד מריבוי מיוחד שבא בפ’ שלאחרי פרשתינו, וכפירש”י להלן בפ’ אמור²⁷: „ומיד בן נכר לא תקריבו וגו’” — „אבל תמימה תקבלו מהם, לכך נאמר למעלה איש איש לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל” (דמדאיצטריך קרא לרבות, ש”מ שלולא ריבוי זה אין להתירם) — ומכיון שכן, גם לאחר דייקינן ש”בקרבת נדבה דבר הענין” אין להקשות בפסוק דידן „אדם” (שממעט עכו”ם) למה נאמר, כי טרם ידעינן

(22) כב, כה.

(23) ואין לומר שקושייתו היא זה גופא: מכיון שסו”ס כתב להלן (כב, יח) „איש איש גו’” המרבה עכו”ם — א”כ למה גם כאן אינו כותב במקום „אדם” „איש” לרבות עכו”ם [ונדע מכאן שעכו”ם נודרים נדרים ונדבות] — כי גם אם ה’ כתוב „איש” לא היינו מרבים עכו”ם, כי בפשטות הראי’ שם היא ממ”ש „איש איש” (ב’ פעמים)²⁸, ויתירה מזו: גם זה לא כתב רש”י במקומו עה”פ „איש איש מבית ישראל וגו’” אשר יקריב קרבנו גו’”, ומוכח מזה שגם

(*) ואין להקשות דהו”ל להוסיף כאן ולכפול „איש איש” — דע”ד הפשט (וגם ע”ד השיט) מצינו בכ”מ דנכפלה פרשה מפני פרט אחד שניתוסף בה (ראה משפטים כג, י”ט ותשא לז, י”זכו, ויתרה מזו — בפרש”י ראה יז, ז: למה נשנו כו’).

ב. והביאור בכ"ז:

"מכם", להדגיש שאי אפשר לפרש הכתוב (גם) בקרבנות נכרים — שהרי הדיוק "מכם" פי' מבני ולא מן ה' נכרים³⁰. וא"כ מש"כ "כי יקריב" מכריח לומר ש"בקרבנות נדבה דבר הענין".

אמנם עדיין יש מקום לומר שאין זה מוכרח לגמרי: גם כשהמדובר הוא בקרבנות הבאים "מכם", יש לדחוק (מטעם הנ"ל) שבקרבנות חובה דבר הכתוב, אלא דנקט "כי יקריב" מפני שהכתוב מיירי גם בקרבנות "חובה" כאלו שעם היותם מסוג של "חובה" מ"מ אין מחויב להקריבם כ"א תלוי ברצונו — היינו שמעשה העבירה מחייבת קרבן אבל את החוטא אין לחייב להקריבו, כי המדובר הוא שחטא בקטנותו וקטן אפילו כשהרג נפש אין מענישין ומחייבין אותו³¹. (ובדוחק עכ"פ, כנ"ל) נפרש שהכתוב מלמדינו שכשיגדל ויחוייב במצות (כולל גם הקרבת קרבנות) — באם רוצה³²

בפשטות הענין, מכיון שפרשתנו היא התחלת תורת הקרבנות, מסתבר לומר, שמשמעני בקרבנות חובה — שהם הסוג העיקרי (והמוכרח) בקרבנות, ולא בקרבנות נדבה³³. ולכן כל כמה שאפשר יש להעמיס ולדחוק בכתוב שהמדובר הוא בקרבנות חובה — אא"כ יש ראי' והכרח גמור שבקרבנות נדבה דבר הענין. והכרח זה מרומז בפרש"י במה שמעתיק גם תיבות "אדם (כי יקריב) מכם" — היינו שמ"כ יקריב" לחודי' אין עדיין הוכחה מספיקה שבקרבנות נדבה דבר הכתוב:

נת"ל שבפשש"מ אין התואר "אדם" ממעט את הנכרים; ואדרבה, הוא כולל גם אותם. ומכיון שכן הרי ע"פ סברא הנ"ל, צריך לפרש דבקרבנות חובה דבר הענין, ומה שנא' "כי [אם] יקריב" הוא מפני שגם נכרים נכללו בפרשת "אדם" המקריב קרבנות³⁴ — ולגביהם הרי אי"ז בתור חיוב וציווי, כ"א רשות והיתר. ולכן נאמר "כי יקריב" לשון רשות המתאימה גם לקרבנות נכרים.

ולזאת מעתיק רש"י גם תיבת

בין ב' ה' (ולכן מפרש"י בדנוד"ז — שאני וה"ה) דברשותו י"ל גם בהפקר עפ' משנ"ת בפנים ס"ד.

28) ובפרט שלאח"ז נאמר שע"י הקרבן "ונרצה לו" תמורת עונש על חטאו, כפרש"י — הרי צ"ל מחוייב בזה.

29) באוה"ח כאן: "כי מאמרו דבר אל בני הרי אין הכתוב מדבר אלא בישראל", אבל בפשש"מ אין זה ראי' כי מובן בפשטות שהתורה נאמרה לבני דוקא (גם הוינים ששייכים גם לעכו"ם).

30) ואלה"ק, דלמה שוללת התורה מ' תחלה את העכו"ם מקרבנות נדבה, ואח"כ מחדשת התורה שגם עכו"ם מביאים גורים ונדבות (ולכא"ר הו"ל לרבות עכו"ם מעד קרא) — כי י"ל בפשטות: בפרשתנו מסיים (כ"פ) "אשה ריח ניחוח לה" ופרש"י (א, ט): "נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני", וזה אינו שייך בעכו"ם. ולכן בפרשתנו מדובר רק בישראל, ואין מדובר בעכו"ם; משא"כ בפי אמור שאיירי בהקרבת הקרבן לחוד, נאמר שגם עכו"ם יכול (רק) להביא קרבן (אבל אינו פועל את הנח"ר וכו').

31) רש"י משפטים כא, יב. יז.

32) להעיר משו"ע או"ח סו"ס שגם: לתשובה ולכפרה. ובשו"ת הרדב"ז ב"א צד: קטן נמי כפרה בעי. וראה רמב"ם ה' שגגות פ"ט ה"ג: בא על שפחה חרופה . .

„יקריב גו' ונרצה לו לכפר עליו.“
אבל עפ"י דיוק הכתוב „כי יקריב“
— רשות — הוא מפני החילוק בגיל
(והחיובים של) המקריב בין זמן עש-

יתו העבירה להזמן שמקריב הקרבן.
וא"כ הו"ל להדגיש בכתוב ענין הגיל
(והחיוב), היינו לכתוב: איש — (כיון
שכבר גדול הוא ושייך לקרבנות) כי
(אם) יקריב גו' ונרצה לו (על עשה
וכו' שעבר לפני זה).

אבל כיון שנאמר „אדם כי יקריב“,
שאינ מודגש כלל ענין הגיל — שהרי
„אדם“ בכ"מ כולל קטן וגדול ** (אלא
שבכלל — מובן שציווי התורה נאמרו
לגדולים)

עכצ"ל שאין (הכתוב מדגיש השינוי
בגיל ש)המדובר בקטן שהגדיל, וב-
מילא זה מכריח שבקרבנות נדבה דיבר
הענין —

ולכן מעתיק רש"י גם תיבת „אדם“.
אמנם עפ"י מובן שבכדי לדעת שבי-
קרבנות נדבה דיבר הענין ** צ"ל כתוב
מביא קרבן ויראה לי * שאינו מביא עד
שיגדיל ויהי בן דעת.

32* ראה פרש"י שם. בית האוצר מע-
רכת אד' כלל יא. אנציקלופדיא תלמודית
בערכו.

33 והטעם ע"ז שהתחילה התורה פרשת
הקרבנות בקרבנות נדבה, נתבאר בלקו"ש
ח"י ע' 9 ואילך.

(*) וכאן להעיר: ממש"כ הרמב"ם בכוכ-
מקומות (ראה מבוא לרמב"ם צילוס דפוס
רומי ר"מ — ירושלים תשס"ו. ע"ז) „יראה
לי“ רא' להכלל שאין דרך הרמב"ם לחדש
דינים (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ה וש"נ)
— כיון שכשמוחדש מפרש על אתר יראה לי.

34 משא"כ ע"ד הדרש והרמז — ראה:
שבת (כח, ב). ע"ז (ת, א). תולין (ס, א).
ב"ר פל"ה, ס. ועוד.

שהקרבן הי' בתור כפרה על חטא עה"ד (ע"ד נח שהקריב קרבן אחר המבול⁴⁰). שאז כבר לא הי' "יחידי בעולם".

[ובפרט שקודם שנבראה חוה, בשעה קצרה זו, היו הרבה דברים: קריאת שמות "לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה"⁴¹, "בא אדם על כל בהמה וחי' וכו'"⁴², "ויפל ה"א תר"דמה על האדם וגו'"⁴³].

לכן פרש"י שלא הי' אפשר להקריב מן הגזל לפי "שהכל הי' שלו" — היינו שתיכף כשנברא נעשה הכל שלו, ובמילא גם אח"כ כשנבראה חוה וגולדו בנים ובנות שוב לא פקע קנינו ו"הכל שלו", ואתי שפיר שלא הי' אפשר להקריב מן הגזל כל משך ימי חייו.

ואף שבהכרח לומר שגם לשאר בנ"א היו כו"כ דברים "משלהם" (שהיו ב"רשותם וקנינם הם) גם בחיי אדה"ר,

ואם נאמר שהטעם שלא הקריב אדה"ר מן הגזל הוא מפני ש"הי' יחידי בעולם" ובמילא לא הי' ממי לגזול — יש להקשות הרי לא הי' "יחידי בעולם" כ"א זמן מועט ביותר, כי (באותו יום⁴⁴ שנברא אדם) נבראה חוה, (ובו ביום⁴⁵) גולדו קין והבל בנים ובנות וכו' — וא"כ פשוט הדבר שבמשך רוב רובן של שנותיו היו כו"כ בנ"א שהי' יכול לגזול מהם (ודוחק גדול לומר ע"ד הפשט שכוונת הרמז ב"אדם" לאותה שעה קלה של חייו דאדה"ר שהי' רק אדם בעולם!).

וא"כ לפרש"י שהכוונה היא שלא הי' אפשר להקריב מן הגזל, א"א להביא רא' מזה שהי' "יחידי בעולם" [ולדעת התנחומא אפ"ל שס"ל שאדה"ר הקריב קרבן בפועל — ובעת שהי' עדיין יחידי בעולם⁴⁶], ולזה מרמז הכתוב.

ואפילו את"ל שגם ע"פ דרך הפשט מובן שאדה"ר הקריב קרבן בפועל⁴⁷ — וכן משמע קצת מזה שקין והבל הקריבו קרבנות⁴⁸, שבפשטות ידעו מזה ממעשה אביהם, מ"מ מסתבר

(35) פרש"י בראשית א, כז.

(36) פרש"י שם ז, א. וראה סנה' לז, ב.

(37) וחולק על הסוגיא בע"ז (שם) ש"ד הקריב קרבנו לאחר שכבר שקעה חמה וזרחה עוה"פ. וי"ל שלדעת התנחומא היתה הקרבת הקרבן כעין הודאה על זה שנברא וכיו"ב.

(38) ומה שלא סיפרה תושב"כ אודות קרבן זה — כי למאי נפק"מ, משא"כ קרבנם של קין והבל, שגם להריגת קין והבל, לית וקריאת שם. ש"ת" (בראשית ה, כה) וכו'.

(39) בראשית ז, גד.

(40) נח ה, כ. ואף שי"ל שקרבן נח הי' כהודאה על שניצלו מן המבול — הרי גם בנו"ד י"ל (גם בפשט"מ) שזה הי' כהודאה על שרק גורש מג"ע ולא יותר. כמפורש בע"ז שם.

(41) בראשית ב, כ.

(42) פרש"י שם, כג.

(43) שם, כא.

(44) וי"ל שלכן שינה רש"י מלשון ה"ויקרא", "שהי' הכל ברשותו", כי אז הי' אפי' שר לטעות שהכוונה בכתנחומא שלא הי' לו ממי לגזול שהרי הכל הי' ברשותו (ביכולתו) ליקח, לפי שלא היו עוד בנ"א (זכמו שפי' בשו"ת מתנה חיים (להרי"ח סופר) ח"ב חו"מ סמ"א), משא"כ "שהכל הי' שלו" מדגיש שלא הי' לו סח' לגזול, וראה לקמן בפנים.

[ויובן זה באם נאמר שגדר הפקר הוא " (לא שאינו שייך לשום אדם בעולם, כ"א) ששייך לכא"א בעולם, ועפ"ז הקנין שצריכים לעשות בהפקר הוא רק בכדי להפקיע זכותם של שאר בני"א, ולכן בנדון שאין לשאר בני"א שום זכות בזה, אי"צ קנין].

אבל [נוסף ע"ז שגם ע"ד ההלכה

(47) שקו"ט בזה בצפ"ג ה' נדרים פ"ב הי"ד (י, ג). ה' מתנות עניים פ"ב (לא, ג). ופ"ד (נט, ג). וראה לקו"ש חס"ז ע' 136 ואילך.

(48) ולהעיר מ"ש אדמו"ז בשלחנו (הל' הפקר ס"ב): "המדברות הימים והנהרות ויערים וכל מה שבהם הם מופקרים ועומי דים מאליהם כו' לפי שעדיין לא החזיק בהם אדם בחזקה המועלת ע"פ התורה לקנות בה מן ההפקר שהיו מופקרים ועומי דים מששת ימי בראשית וכו'". ולכאורה, הרי כתב רש"י שהכל ה' של אדה"ר — הרי שהוא החזיק בה חזקה המועלת (באיוה אופן שנפרשו — ובפרט ע"פ משנת לקמן, הרי בודאי שגם ע"פ ההלכה נעשה שלו), ואולי י"ל כוננת אדה"ז [ע"פ הכלל גם מן בלקו"ש חיי"א ע' 56 שוה"ג להערה 13] שלא להרבות במחלוקת] שאף שאדה"ר קנה הכל, מ"מ מכיון שאח"כ "החל האדם לרוב ע"פ האדמה גו' — אין לך יאוש גדול מזה ולאח"כ "עדיין לא החזיק בהם אדם בחזקה המועלת ע"פ התורה".

אבל אמרו "שהיו מופקרים ועומדים מששת ימי בראשית" לא משמע כן. ואין לומר שכונתו שמכיון שהכל ה' מופקר מששת ימי בראשית, לכן קנה אדה"ר הכל תומ"י כשנברא וכו' כנ"ל, שהרי מפרש "לקנות בה מן ההפקר שהיו מופקרים ועומי דים מששת ימי בראשית".

ולכן י"ל שאדה"ז ס"ל כהתנחומא שאא"פ שיגזול מפני שהי' יחידי בעולם, אבל לא ה' הכל שלו כ"א רק זה שהחזיק בו, משא"כ מה שביערים וכו' — הפקר ה'.

ואמר הכתוב שקין והבל ה' להם צאן וכו' — ה"ז כעין "בנים ה' סמוכים על שלחן אביהם".

[ואולי זהו דיוקו של רש"י "שהכל ה' שלו" בשינוי ל' ממקור פירושו — ל' המד"ר: "שהכל ה' ברשותו" — היינו שהי' שלו, אלא שנתון ומונח ברשות אחרים].

וגם אם נאמר שאדה"ר נתן להם חלק במתנה גמורה, הרי מכיון שהי' נתינה היתה בבחירתו ומרצונו הטוב, והם בניו ובני בניו כו' בודאי לא יגזול מחלקם.

ד. אמנם צלה"ב:

איך נעשה מעיקרא "הכל שלו" (של אדה"ר)? והרי פשוט שבכדי לקנות דבר צ"ל קנין, ודוחק גדול הוא ולא מצינו שעשה אדה"ר בכל דבר שבעולם קנין המועיל וכ"ז במשך אותה שעה קלה קודם שנבראה חוה וכו'. ומדכתב רש"י בפשטות "שהכל ה' שלו" בלי שום הסברה נוספת, מוכרח לומר ש' פשוט הוא עד כ"כ שאין רש"י צריך לפרשו.

והנה ישנם המביאים רא' מזה ("שהכל ה' שלו" (של אדה"ר) — אף שלא עשה קנין) "שכשישנו דבר שאין לו בעלים ורק אדם אחד בעולם יכול לקנותו (מאיוה טעם שיהי' "א"צ אותו אחד לעשות קנין, אלא נעשה שלו בד"מ.

(45) הרא"ז סופר (מחנה חיים שם בריש הסימן. ספר המקנה ח"א כלל ב' פרט יו"ד).

(46) ראה כמה דוגמאות במקומות ש' בהערה הקודמת.

מדובר בפי' הקרבנות) נכבשו תחת ממשלתו בפר"ח, כמו שפרשי"י⁵⁴.

וקנין כבוש הרי הוא גם מצד פש"ט⁵⁵ וכדמוכח גם מזה שפרשי"י⁵⁶ שנא' „אל תצר את מואב וכו' שסיחון לקחה מהם ועל ידו טיהרה לישראל", היינו שע"י שכבש סיחון ארצו של מואב נעשה שלו והותרה לבני"י לקח"ת (ומדלא ביאר רש"י שם עצם הענין שע"י כיבוש נעשו שלו וכו' מובן שאי"ז חידוש של הפרשה שם, כ"א שזהו מובן בפשטות, והחידוש שם הוא רק שכן הי' בנוגע למואב).

ובמילא מובן בפשטות איך „שהכל הי' שלו" מבלי שיצטרך רש"י לפרשו.

(משיחת ש"פ ויקרא תשל"ב)

צע"ג בזה ואין זה פשוט⁵⁷, הרי"ן זהו חידוש גדול, והי' רש"י צריך לפרשו.

ויובן בהקדים מ"ש אדמוה"ז בשל-חנו⁵⁸: „מלך אפי' נכרי שכבש איזו מדינה במלחמה קונה אותה עם כל הנהרות והערים שבה כו' שכל הארץ כולה, עם הנהרות והיערים, היא ב"רשות המלך בין מדינתו בין מדינה שכובש במלחמה וכו'".

— ומוזה מובן בנוגע לאדה"ר ד' בהיותו יחידי בעולם, ושולט על ה-כל⁵⁹, נכבש כל העולם תחתו, ונעשה שלו. וה"ז בדוגמת מלך⁶⁰ הכובש מדינה שנכנסת תחת ממשלתו ונעשית שלו⁶¹. ובפרט שכל הבע"ח (שאיכותם

(49) וראה גם במחנה חיים שם.

(50) הל' הפקר סעי' ג. וראה שם סי' תרמט סעי' י"ד.

(51) להעיר מלקו"ש ח"י ע' 139 ס"ו.

(52) וצ"ק ולא חשיב לי' (בפרד"א פי"א) במלכים שמלכו מסוף העולם ועד סופו. וי"ל מפני דאין מלך בלא עם, אבל לא שייך בנוגע לבגים ובי"ב לבד.

(53) ואף שלפועל לא הי' מי שהמליכו ולא הי' בזה כבוש מלחמה הרי זה שמלך וקוק לכבוש מלחמה לקנות מדינה הוא מכיון שהמדינה היא של (מלך) אחר ונלחמים נגדו. וע"כ צריך כבוש להוציא מבעלות הקודמת שיכנס תחת בעלותו ושלטתו, אבל אדה"ר מכיון שלא הי' מי שילחם נגדו ולא הי' קנוי לשום אדם לא הוצרך לכבוש מלחמה, כ"א ע"י איזה קנין שיהי' (ע"ד „נעל וגדר כו' שקונה כולה — שו"ע חו"מ סי' קצב). וי"ל שע"י ויניחתו בג"ע לעבדה ולשמרה (ועצאכו"כ ע"י דלעבדה ולשמרה גופא) — קנה ג"ע ועי"ז כל העולם כולו (ולהעיר מכיבוש יריחו) — בתור

מנעולה של א"י ויושבת על הספר) — מה שרצה לקנות (משא"כ „המדברות הימים כו' — שבשו"ע אדה"ז (הובא לעיל הערה 48) — שהיו מופקרים כו').

ועפ"ז יומתק הדיוק במרו"ל (ברכות לא, א): ארץ שגור עלי' אדה"ר לישוב נתייבבה וכל ארץ שלא גזר עלי' אדה"ר לישוב לא נתייבבה — ולא „שגור עלי' שלא תתייבב". ואכ"מ.

(54) בראשית ב, יט.

(55) להעיר מפרשי"י בראשית יב, ו. כג, יז. וארא ו, ט.

(56) חוקת כא, כו. וראה פרשי"י לך יד, כא. וראה גם פרשי"י דברים (ב, כג): „עוים מפלישתים הם כו' לא יכלו ישראל להוציא ארצם מידם כו' והשמידום וישבו תחתם ועכשיו אתם מותרים לקחתה מידם" (וגם שם כותב רש"י כן בפשטות מבלי להקדים ולפרש שע"י כיבוש קונים וכו'). וראה לקו"ש ח"ה ע' 8 ואילך. לקו"ש ח"י ע' 62 ס"ו ובהערה 24.

ויקרא ב

חשוב המועט שלו — כמו המרובה

פרמ"ג במשב"ז שם סק"ג שגם הט"ז שם לא כליג ע"ז. תיו"ס אבות ספ"ב. ועוד. דאם ה' ביכלתו ומ"מ אינו מרבה הרי אינו שוה בכוחת לבו לשמים — כמו המרבה**.

שמקבל שכר על הרבוי. — ורק ראי' וחגיגה שנאמר בהם כמתנת ידו צ"ל כפי עשרו (חגיגה ח, ב) — ועד שיכול להביא עוף אף שעשיר הוא (עי' לחי"מ הל' מעה"ק פס"ז ה"ג) — וזהו דיוק יתור לשון הש"ס במנחות (קד, ב) מי דרכו כו' היינו שכן הוא הדרך, אבל אפשר להיות שעשיר ג"כ יביא מנחה*.

ובזה יש לפרש: (ז) כונת פירש"י במנחות (ק, א) ד"ה אחד המרבה שהוסיף תיבות „להביא קרבנות" היינו שמרבה ב' מספר, ולא כבסוגיא דשבועות דקאי ברבוי באיכות. (2) יתור ל' רש"י בברכות (ה, ב, יז, א) שכ' דאחד המרבה כו' בקרבנות נאמר. והיינו כי ל' אחד הממעיט משמע לרש"י דפי' דביוזו להרבות וממעיט אפש' ריותו. וכיון דברכות קאי בת"ת, לכן מד' גיש רש"י דבקרבנות — דוקא שנוי, וה' טעם כנ"ל שאין חיוב כו' משא"כ ת"ת.

והא דהש"ס בברכות מביא רא' מזה, היינו מהא דאם אין הממעט ממעט בכונת לבו לשמים (ובת"ת אפשרי הוא רק אם אין ביכלתו, כמובן. דאם לאו, הרי עליו נאמר כי דבר ה' בזה — סנה' צט, א) הרי אחד המרבה כו' ובמילא בת"ת היכא דהמ' עיט מפני שלא ה"י ביכלתו, הרי שכרו כזה המרבה. וק"ל.

(**) עיי' ברכות ה, ב. דהובא מרז"ל זה בנוגע ר"א דבכה על שלא למד כרצונו —

(*) ולהעיר ממרז"ל (ב"ר פכ"ב, ה. הובא בפרש"י בראשית ד, ג) דקין הביא מפרי האדמה כו' הגרוע והבל מבכורות צאנו ומחלביהן. וראה בארוכה לקו"ש חסיו ס"ע 23 ואילך.

א. תנן בסיום מסכת מנחות: „נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח ובעולת העוף אשה ריח ניחוח ובמנחה אשה ריח ניחוח", לומר לך אחד ה' מרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים".

פ"י המשנה בפשטות: מזה שאותו הלשון „אשה ריח ניחוח" נאמר בכל א' מג' סוגי הקרבנות דבהמה ועוף ומנחה אעפ"י שאינם שווים כלל — דעולת בהמה מרובה משל עוף ועולת העוף משל מנחה — הרי מוכח ש' „אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים": שאם הממעיט מכוין לבו לשמים כמו המרבה, אז

(1) פרשתנו א. ט. א. יו. ב. ד.
(2) ההסברה דיהי' השכר וכו' שזה אף שזה מרבה כו' — יש להעיר מהמבואר בענין דר"א בן דורדיא (לקו"ת להאר"ל תהלים ס"ז לב. ויל"ע בלקו"ת ד"ה כי ביום הזה הא' ס"ד ותקעו הא' ס"ב) וממ"ש בתו"א ד"ה חייב אינש הב' (צח, ג).

(3) ומיירי שהממעיט לא ה"י ביכלתו להרבות* (מג"א או"ח ס"א סק"ו (וראה

*) או שהוא בדבר שאין הריבוי בו ענין. וזהו קושיית תוד"ה ללמדן — שבו' עות טו, א. — דאין שייך שם ענין דא' המרבה כו' כיון ששני תנאים הנ"ל אינם: דהריבוי שם מצוה וגם ה"י ביכלתו להרבות. (ומשני דמאחד המרבה כו' ידעין דאין להת' פאר כו'). משא"כ כשמצוה בריבוי ויש ביכלתו אז צ"ל דוקא „לפום גמלא שיחנא" (כתובות סו, א).

לכאורה י"ל דבקרבנות צ"ל המובחר שבמין שרוצה להביא (מנחות פג, ב) אבל אין חיוב ברבוי מספר הקרבנות — אף